

HELSINKI

Suomenlinna Lonna

Historiallisen kohteen konekaivun arkeologinen valvonta

16.–18.6, 24.6 ja 3.–4.11.2014

AKDG 3919:8

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

PETRO PESONEN JA SATU KOIVISTO

Tiivistelmä

Lonnan saarta kehitetään matkailuun sopivaksi ja tähän liittyen saarella on tehty erilaisia rakennustöitä ja näihin liittyviä kaivutöitä vuosina 2013–2014. Vuonna 2014 valvottiin 1880-luvulla rakennettujen miinavarastojen väliin rakennettavan juhhalavan, kaapelikaivantojen sekä viemärikaivantojen kaivutöitä. Lonnassa oli 1800-luvun alussa asuinrakennus ulkorakennuksineen, puutarhoineen ja viljelyspalstoineen, mutta saari otettiin pian armeijan käyttöön ja vanhat rakennukset purettiin vuoteen 1836 mennessä.

Koneellista kaivua tehtiin saarella kolmeen otteeseen kesän ja syksyn 2014 aikana. Kaivutöiden laajuus oli kaikkiaan noin 390 m². Valvonnassa ei havaittu mitään purettuihin rakennuksiin liittyviä jäännöksiä. Mahdollisesti osa kaivannoista sattui vanhan asuinrakennuksen vieressä olleen puutarhan kohdalle. Miinavaraston H3 länsipuolen kaivannosta löytyi liitupiipun pala ja kaksi seltteripullon palaa, jotka lienevät 1800-luvulta.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Kohteen sijaintikartta	3
1. Johdanto	4
2. Lonnan historiallinen tausta	5
3. Arkeologinen tutkimushistoria	9
4. Arkeologinen valvonta.....	10
5. Yhteenveto	20
Lähteet ja kirjallisuus	21
Digitaalikuvaluettelo.....	22
Yleiskartta	23

Arkisto- ja rekisteritiedot

Historiallisen kohteen konekaivun arkeologinen valvonta

Tutkimuslaitos: Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut
Kenttätöönjohtajat: FM Satu Koivisto (16.–18.6.2014), FL Petro Pesonen (24.6 ja 3.-4.11.2014)
Apulaistutkijat: FM Tuija Väisänen (16.–18.6.2014), FM Laija Simponen (24.6 ja 3.-4.11.2014)
Kenttätöaika: 16.–18.6, 24.6, 3.–4.11.2014

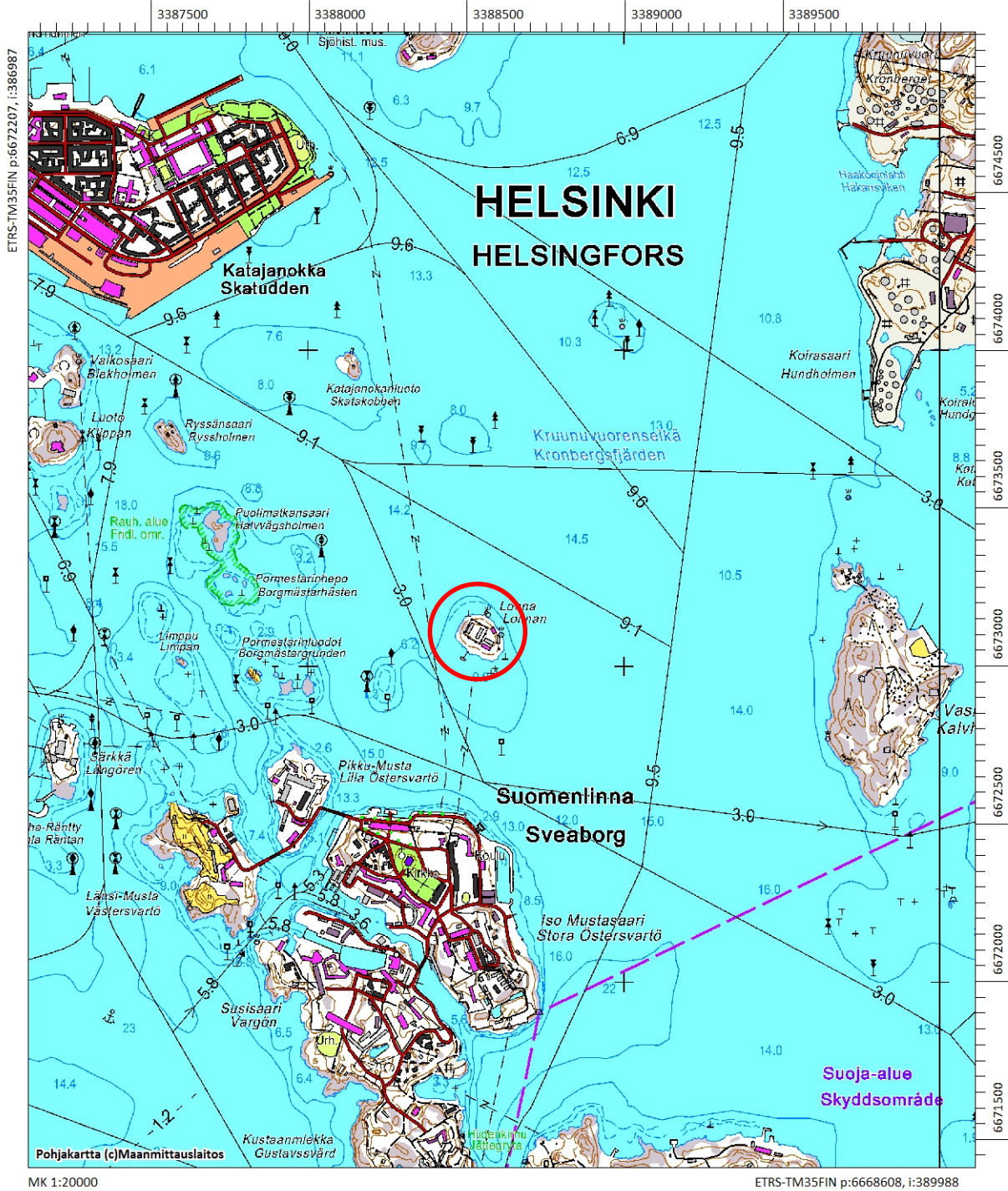
Kunta: Helsinki
Alue: Suomenlinna
Peruskartta: L4133C (TM35-lehtijako), 2034 06 (Yleislehtijako)
Koordinaatit: P: 6670301, I: 388420 (ETRS-TM35FIN), z= 1,7–6,2 m mpy

Tutkimusten rahoittaja: Suomenlinnan hoitokunta
Alkuperäinen raportti: Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki
Kopio: Suomenlinnan hoitokunta

Kaivantojen pinta-ala: n. 390 m²
Digitaalikuvat: AKDG 3919:1–29

Aikaisemmat tutkimukset: Ritva Veijola-Reipas 2008. Suomenlinnan arkeologinen selvitys. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 19. Museovirasto. Museoviraston arkisto.
Henrik Ilvesmäki 2013. Lonnan karttatutkimus. Suomenlinnan hoitokunta.
Salla Pärssinen 2013. Helsinki Suomenlinna Lonna. Historiallisen kohteen konekaivun arkeologinen valvonta 2.7., 5.7. ja 30.8.2013. Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut.
Vesa Laulumaa ja John Lagerstedt 2013. Helsinki Suomenlinna. Suomenlinnan kaupunkiarkeologisen selvityksen päivitys 2013. Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut.

Kohteen sijaintikartta

Lonnans saaren sijainti Suomenlinnan ja Katajanokan välisellä Kruunuvuorenselällä. Mittakaava 1:20000.

1. Johdanto

Lonan saari on ollut aiemmin Puolustusvoimien käytössä. Puolustusvoimien luovuttua saaresta se on avattu kävijöille keväällä 2014 ja saarta kehitetään matkailuun sopivaksi. Saarella on toiminnassa kesäravintola ja sinne on järjestetty kesäisin myös lauttayhteys Kauppatorilta. Matkailun kehittämiseen liittyen saarella on tehty erilaisia rakennustöitä ja näihin liittyviä kaivutöitä vuosina 2013–2014. Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut on valvonut kaivutöitä molempina vuosina Suomenlinnan hoitokunnan tilauksesta.

Lonna on yksi Suomenlinnaan kuuluvista saarista ja se sijaitsee noin puolen kilometrin päässä Suomenlinnan lauttarannasta Ison Mustasaaren pohjoispuolella. Saari oli asuinkäytössä 1800-luvun alussa ja vuonna 1817 se lunastettiin linnoituksen käyttöön. 1800-luvulla saari oli ruudin käsittely- ja varastointipaikkana ja 1800-luvun lopulla aiempien puisten ruutivarastojen ja tykistömakasiinin tilalle rakennettiin nykyiset tiiliset varastot merimiinoja varten. Arkeologisen valvonnan tarkoituksena oli tarkastaa, tuleeko kaivun yhteydessä esiin saaren vanhempiin rakennus- ja käyttövaiheisiin liittyviä jäännöksiä tai rakenteita, joita on merkittynä alueen vanhoihin karttoihin.

Koneellista kaivua tehtiin saarella kolmeen otteeseen kesän ja syksyn aikana 2014. Ensimmäinen jakso toteutui 16.–18.6.2014, jolloin kaivua valvoivat FM Satu Koivisto ja FM Tuija Väisänen. Seuraavat jaksot olivat 24.6.2014 ja 3.–4.11.2014. Tällöin kaivua valvoivat FL Petro Pesonen ja FM Laija Simponen. Suomenlinnan hoitokunnan järjestämänä kaivu-urakoitsijana oli IKJ-Rakennus Oy. Mittaustöitä tekivät molemmissa ryhmissä olevat arkeologit. Ensimmäisen valvontajakson aikana mittauksia voitiin tehdä VRS-GPS -satelliittipaikantimella ja takymetrillä, myöhemmin jouduttiin turvautumaan mittanauhaan. Valokuvat ovat valvonnasta vastanneiden Satu Koiviston ja Petro Pesosen ottamia. Kaivutöiden laajuus oli kaikkiaan noin 390 m².

Petro Pesonen on tehnyt valvontaan liittyvät jälkityöt ja tutkimusraportin joulukuussa 2014. Valvonnassa ei otettu talteen esinelöytöjä. Digitaaliset valokuvat on luetteloitu WebMuskettiin numeroilla AKDG 3919:1–29.

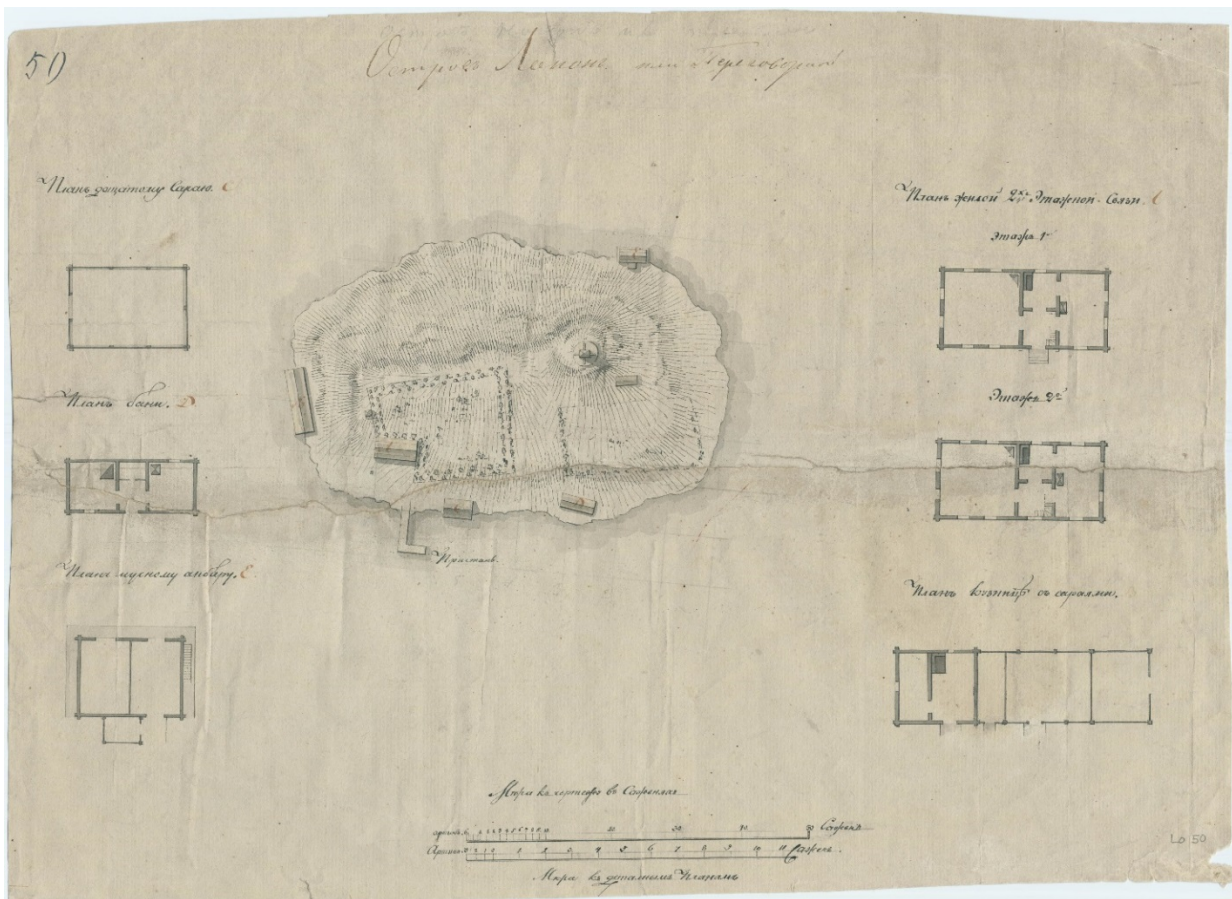
Helsingissä 16.12.2014

Petro Pesonen, FL

2. Lonnan historiallinen tausta

1700-luvun alun sotien jälkeen Ruotsi päätti rakentaa linnoituksen Helsinkiin armeijan ja laivaston tukikohdaksi. Pääosin Suomenlinnan saaristoon rakennettu linnoitus sai vuonna 1750 nimen Sveaborg, joka suomeksi vääntyi muotoon Viapori. Linnoitus antautui piirityksen jälkeen venäläisille Suomen sodassa vuonna 1808. Antautumisneuvottelut käytiin linnoittamattomassa Lonnan saarella linnoituksen komentajan C.O. Cronstedtin ja Venäjän armeijan kenraalin Jan Peter van Suchtelenin kesken.¹

Lonna on yksi Suomenlinnaan kuuluvista saarista ja se sijaitsee Kruunuvuorenselällä noin puoli kilometriä Iso Mustasaaresta pohjoiseen. Viaporin linnoituksen pääarkkitehti suunnitteli Lonnan saarelle kölinhaalauspaikkaa, mutta nämä suunnitelmat eivät toteutuneet koskaan ja Lonna jäi linnoittamattomaksi ruotsalaisella kaudella. Saari oli 1800-luvun alussa Helsingin kaupungin omistuksessa ja vuokrattuna eräälle leskelle 50 vuodeksi. Hänellä oli saarella kaksikerroksinen asuinrakennus, jota käytettiin luultavasti vuoden 1808 piirityksen neuvottelupaikkana. Vuodelta 1808 peräisin olevan kartan mukaan saarella oli tuolloin asuinrakennuksen lisäksi puutarha, huvimaja, viljelyspalsta, ulkorakennuksia ja tuulimylly. Vallan vaihduttua saari lunastettiin vuonna 1817 linnoituksen käyttöön ja leski sai korvauksen menetyksistään.

Lonnan saari vuonna 1808. Kansallisarkisto (VeSA, LO:0050).

¹ Luvun teksti on koottu Salla Pärssisen vuoden 2013 arkeologisen valvonnan raportista, jossa on käytetty hyväksi seuraavia teoksia: Liisa Eerikäinen 1997. Lonna. Suomenlinnan rakennusten historia. Museoviraston rakennushistorian osasto ja Suomenlinnan hoitokunta, Jyväskylä. Olof af Hällström 1986. Sveaborg, Viapori, Suomenlinna. The Island Fortress off Helsinki. Linnoituksen rakennushistoria. Rungsted Kyst, Denmark.

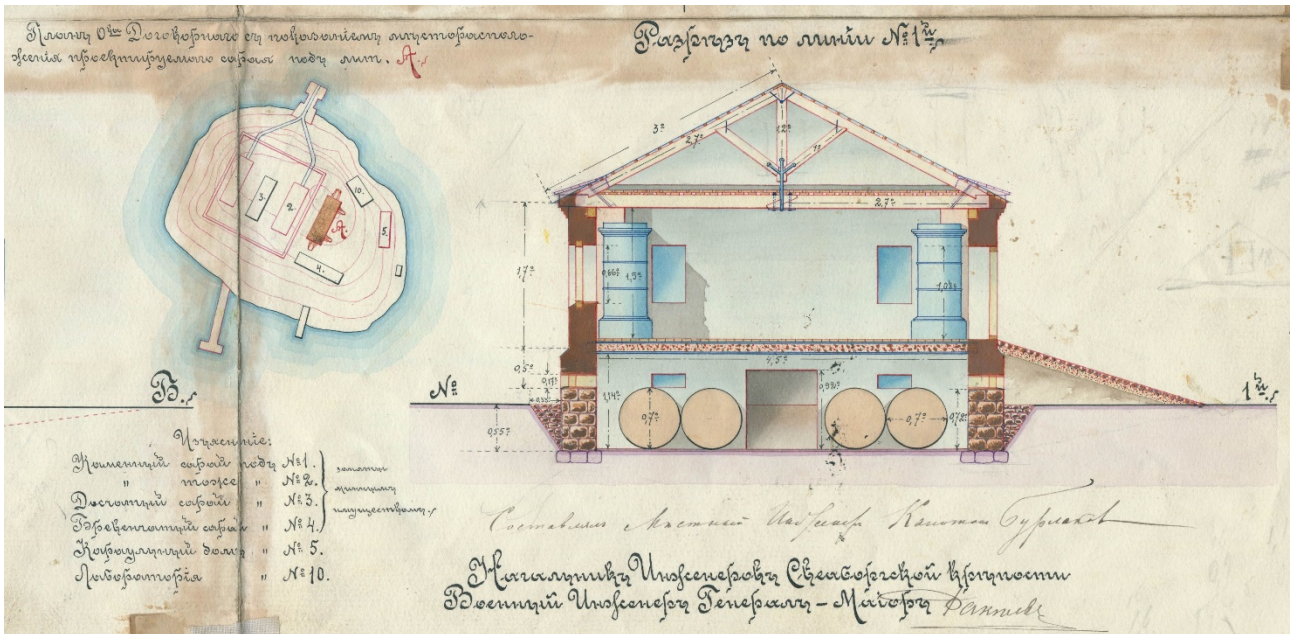

AKDG 3919:1. Lonnan saari, lännestä. Kuvaaja: Satu Koivisto.

Vuoteen 1836 mennessä saaren vanha rakennuskanta oli purettu ja saaren länsiosaan oli rakennettu kaksi pitkää puista ruutivarastoa sekä niiden väliin neliömäinen vaakahuone. Rakennuksia ympäröivät kiviaidat. Saaren etelärannalle oli rakennettu tykistön ammuksia varten lautarakenteinen varasto ja sen itäpuolelle vartiorakennus sekä palokalustovaja. Näiden edustalla oli saaren laituri. 1860-luvun alussa saareen valmistui kolmas vartiotupa. Vuoden 1865 kartalle on piirretty osittain veden päälle tehdyllä U:n muotoisella kivijalalla oleva käymälä. 1880-luvulla saari muutettiin merimiinojen kokoamis- ja säilytyspaikaksi ja tällöin ruutivarastot ja vaakahuone purettiin tiilisten miinavarastojen tieltä. Rakennukset lienevät valmistuneet vuoteen 1883 mennessä. Pohjoisrannan laituri valmistui samaan aikaan varastojen kanssa. Miinavarastoja ympäröi kivimuuri ja varastojen väliin rakennettiin tiilipilarein varustettu puinen vaja miinatöiden suorittamista varten. Saarella oli myös laboratorio, josta tuli myöhemmin asuinrakennus. Saaren keskiosaan rakennettiin 1900-luvun alussa miinojen kokoamista ja merikaapeleiden säilytystä varten tiilirakennus. Vuonna 1901 valmistuivat etelärannan kivilaituri ja sille johtavat miinankuljetuskiskot.

Viimeisin vaihe Lonnan historiassa oli sen käyttö laivojen demagnetisointiin. Vuonna 1943 alettiin käyttää herätemiinoja, jotka laukeavat aluksen antaman herätteen vuoksi. Heräte voi olla esimerkiksi veden paineen tai magneettisuuden muutos. Herätemiinojen vuoksi oli välttämätöntä poistaa laivoista magneettisuus, jota varten Lonnaan rakennettiin demagnetisointilaitteisto vuonna 1944. Merenpohjaan laskettiin kaapeleita, jotka muodostivat kaksi magneettisuuden mittauskenttää ja yhden magneettisuuden poistokentän. Kaapeleiden toimintaa ohjattiin rakennuksen H1 laitteistopöydästä. Käyntinsä aikana laivat ajoivat Lonnaan ympäri yhden tai useampia kierroksia. 1970-luvulla aseman käyttö lakkasi. Saaren omistus siirtyi Puolustusvoimilta Suomenlinnan hoitokunnalle vuonna 1999.

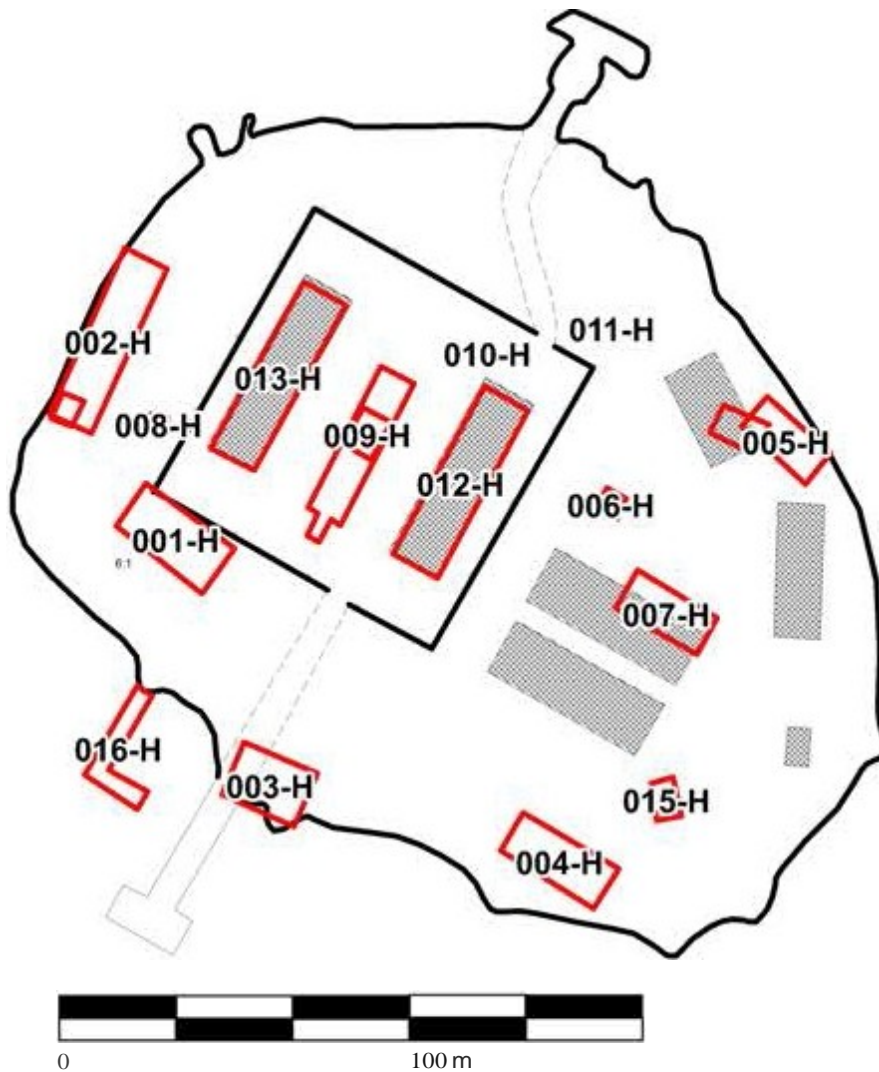
Lonnasta on tehty kaksi karttatutkielmaa vuonna 2013, joissa saaren historiallinen rakennuskanta on pyritty yhdistämään nykykarttaan. Henrik Ilvesmäen laatimalla kartalla vanhojen rakennusten asemointi poikkeaa hieman Vesa Laulumaan ja John Lagerstedtin laatimasta kartasta, esimerkiksi vuoden 2014 valvonnan kannalta oleellinen rakennus 001-H on hieman eri kohdassa näissä selvityksissä.

Ote Lonnan saarta ja rakennuksia esittävästä piirustuksesta vuodelta 1913. Kansallisarkisto (VeSA LO:0058).

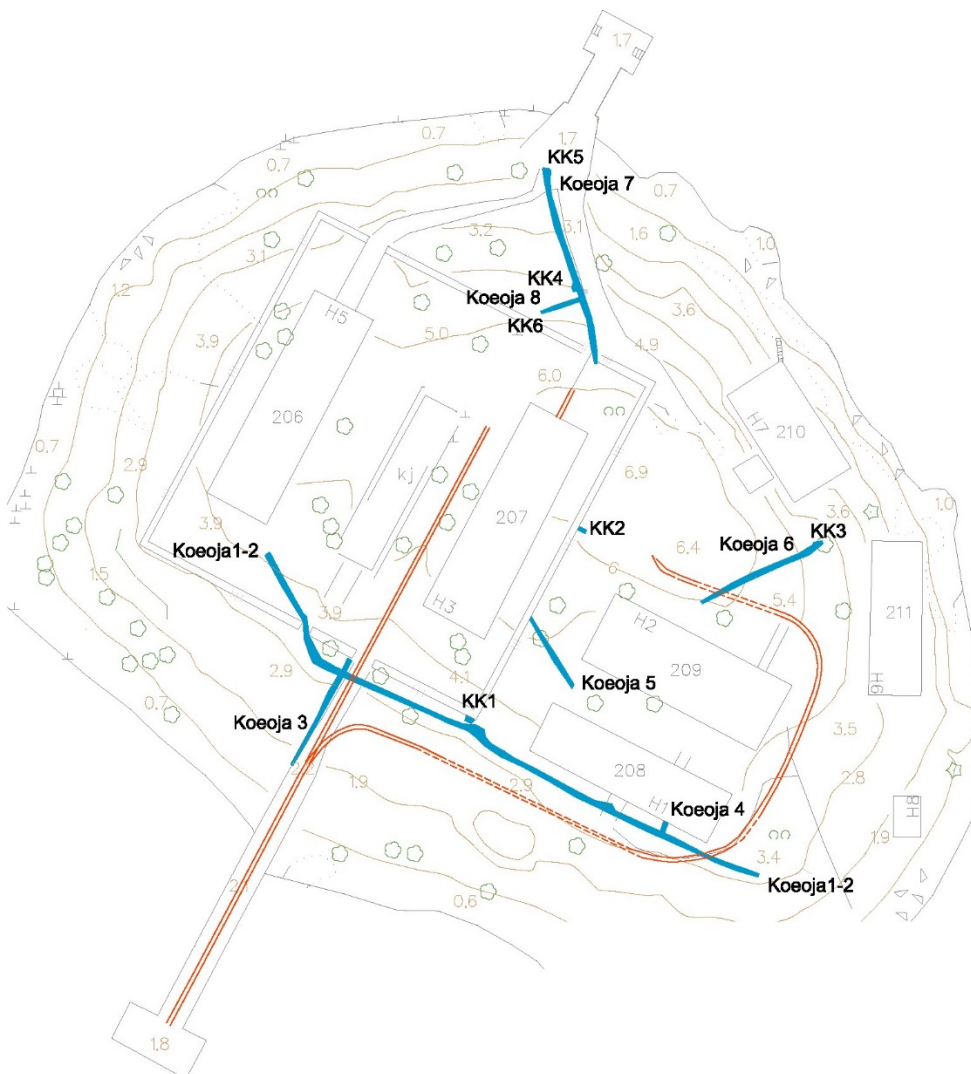
AKDG 3919:27. Lonnan kyhmyjoutsen. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Vesa Laulumaa ja John Lagerstedtin v. 2013 laatima asemapiirros Lonnan saaren vanhojen rakennusten sijainnista nykykartalle asemoituna. Rakennusten selitykset: 001-H kaksikerroksinen asuinrakennus, 002-H paja ja vaja, 003-H vaja, 004-H sauna, 005-H jauhovarasto, 006-H tuulimylly, 007-H käyttötarkoitukseltaan tuntematon rakennus, 008-H pieni piharakennus; rakennukset 001-008 H kuuluvat vanhimpaan rakennuskantaan ja ne purettiin vuoteen 1836 mennessä; 009-H vaakahuone (valmistui 1837 mennessä, purettiin 1881), 010-H rakennus miinatöiden suorittamista varten (1884, purettu 1970-luvulla), 011-H vartiosto (rakennettu ennen 1881, ehkä nykyisen rakennuksen H7 kohdalla), 012-H varasto (rakennettu 1836, purettu 1882, paikalla nyt rakennus H3), 013-H ruutivarasto (rakennettu 1836, purettu 1882, paikalla nyt rakennus H5), 014-H vartiosto ("vanha vartiosto", sijainti epäselvä), 015-H vartiosto (rakennettu alkaen 1838), 016-H laituri (purettu mahdollisesti 1830-luvulla).

3. Arkeologinen tutkimushistoria

Lonnan saarella ei ole tehty arkeologisia tutkimuksia ennen vuotta 2013. Arkistonselvityksiä on tehty vuosina 2008 ja 2013. Kattavimmin Lonnan historiaa osana Suomenlinnan linnoituksen kehitystä on koottu vuoden 2013 arkeologisen valvonnan raporttiin. Vuonna 2013 saarella tehtiin kaivutyötä sinne vedettäviä maanalaisia johtoja ja kaapeleita varten. Kaivantoja tehtiin tuolloin vain hieman miinavarastojen sisäpuolella rakennuksen H5 eteläreunalla enimpien kaivutöiden kohdistuessa muurin etelälaidalle ja rakennuksen H1 etelälaidalle sekä saaren pohjoislaiturin ja muurin väliselle alueelle. Pienempiä oja tehtiin rakennuksen H2 pohjois- ja länsipuolelle. Tässä arkeologisessa valvonnassa ei tullut esille mitään muinaisjäännöksen viittaavaa eikä kaivannoissa havaittu myöskään vanhojen rakennusten jäännöksiä.

Vuoden 2013 arkeologisen valvonnan yleiskartta, johon on merkitty sinisellä kaivannot ja oranssilla raiteiden sijainti. Kartta Eeva Pettäy, Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut.

4. Arkeologinen valvonta

Valvontatyö suoritettiin kesällä ja syksyllä useana päivänä tilaajan aikataulun mukaan. Työ aloitettiin projektin aloituskokouksella Lonnassa 16.6.2014, jonka jälkeen kaivutöitä tehtiin 17.–18.6.2014. Tällöin kaivun kohteena olivat tulevan juhhalavan alle jäävät alueet eli kivijalan sisällä oleva alue sekä kivijalan luoteiskulman vieressä sen ulkopuolella oleva alue. Valvontaa jatkettiin 24.6.2014, jolloin kaivettiin kivijalan muiden nurkkien ulkopuolella olevat alueet. Näille alueille pystytettiin myöhemmin kesällä juhhalavan tukirakenteet ja itse lava, joka on tehty kestopuusta. Viimeinen valvontajakso oli 3.–4.11.2014, jolloin vuorossa olivat lukuisat kaapelikaivannot juhhalavan vieressä ja rakennuksien H3 ja H5 tuntumassa. Yksi oja kaivettiin myös muurin ja laiturin väliselle alueelle. Urakoitsija oli suorittanut lokakuun lopussa myös pintamaan poistoa kalliolta saaren länsirannalla ilman arkeologista valvontaa. Alkuperäisestä työsuunnitelmasta poiketen rakennuksien H6 ja H7 väliin suunnitellun leikkikalusteen kaivantoa ei tehty vielä vuonna 2014.

Valvotut alueet 17.–18.6.2014 (Satu Koivisto ja Tuija Väisänen)

Kaivutyöt aloitettiin kuorimalla maan pintaa kivijalan pohjois-/luoteispäästä sen ulkopuolelta n. 60 cm syvyyteen asti. Täältä paljastui kivijalkaan liittyvä matala mukulakivistä ladottu 50 cm korkea pohjoiseen laskeva ramppi, joka oli noin 2,5 m leveä ja 3–3,5 m pitkä. Ramppi oli reunustettu isommilla kivillä ja täytetty pikkukivillä, pohjoisreunan kulmissa oli isoimmat kivet. Mukulakiveyksen alla oli vaaleaa, puhdasta hiekkaa. Ramppi jäi paikoilleen. Luoteiskulman kaivualueella oli täytemaasoran alla, kaivetun alueen länsiosassa, halkaisijaltaan noin 80–100 cm:n kokoinen, maan pinnasta n. 50 cm:n syvyyteen suippeneva kuoppa. Kuopassa oli tummaa hieman savensekaista, rasvaista ja pahanhajuista maata sisältäen kumimaista ainetta ja puoliksi maatuneita lehtiä sekä yhden taotun naulan. Pohjamaa oli hienoa vaaleaa hietaa/hiekkaa. Kaivetun alueen laajuus oli n. 58 m².

Kivijalan sisäpuolelta kuorittiin pintakerros ja suurimmat rautaromut. Kivijalan sisäosaa oli käytetty kaato-paikkana ja siellä oli jopa ehjiä roskapusseja 1960–1980-luvuilta. Kivijalan sisällä kaivetun alueen laajuus oli noin 151 m².

AKDG 3919:2. Kaivutyötä aloitetaan kivijalan luoteisnurkassa, luoteesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 3919:3. Vanhan kivijalan pohjoisreunalta paljastunutta ramppia, lännestä. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 3919:5. Juhlalavan luoteisosa kaivettuna, luoteesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

*AKDG 3919:9. Täytemaasoran alla ollut musta kuoppa juhla-
lavan luoteisosassa. Kuvaaja: Satu Koivisto.*

AKDG 3919:6. Kivijalan sisäosan kuorintaa, etelästä. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 3919:7. Armeijan muistoja kivijalan roskien seassa: kengänkilloketuubi. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 3919:10. Kivijalan sisäosa kuorittuna, pohjoisesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

Valvotut alueet 24.6.2014 (Petro Pesonen ja Laija Simponen)

Kaivutyöt aloitettiin kivijalan koilliskulmasta, jossa tehtiin lähinnä pintamaan kuorintaa ja aluetta vain tasattiin juhralavan rakenteita varten (laajuus n. 30 m²). Täällä oli vain täytemaata ja kiviä. Maa oli kivijalan lähellä multavaa. Edellisillä viikoilla havaitun rampin itäreunaa otettiin lisää auki ja tällöin paljastui myös pienistä mukulakivistä tehtyä ”kenttäkiveystä”, joka kivijalan pohjoisosassa ja em. rampin lähellä reunustaa kivijalan muuria.

Kivijalan kaakkoisessa kulmassa kaivussyvyys ulottui perusmaahan saakka, joka oli kivistä hiekkamaata, mutta päällä oli jopa 50–60 cm paksu multakerros. Paksu multakerros voisi liittyä 1800-luvun alun puutarhaan. Kaivussyvyys ulottui kivijalan muurin pinnasta mitattuna 1,40 metrin syvyydelle. Kivijalka on rakennettu siten, että alin kivikerros on leveämpi kuin päällä olevat kivikerrat. Tämä tukikerros ulottuu 50 cm ulommas kuin muurin maan pinnalle näkyvä osa. Kaivannon multakerroksesta löytyi kaksi keraamisen mineraalivesipullon (ns. selteripullon) palaa. Tätä mineraalivettä on pulloitettu Saksassa keraamisiin pulloihin 1600–1800-luvuilla. Lonnan palat lienevät 1800-luvun pullosta.² Kaivannon laajuus oli 13 m².

Kivijalan lounaiskulman kaivanto (20 m²) tuli vain noin 40 cm:n syvyyteen maanpinnasta. Täällä oli ohut multakerros, jonka alla oli puhdas pohjamaa. Tässä kaivannossa oli jonkin verran tiilen kappaleita ja myös roskaa. Alueen keskeltä paljastui rautakisko, joka liittyy miinavarastojen ukkosenjohdattimiin ja/tai demagnetisointilaitteistoon.

AKDG 3919:11. Seinälinjan vieressä erottuva perustusta varten kaivetun maan (musta) ja koskemattoman maan raja koillisella kaivualueella, kaakosta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

² Ks. esim. <http://www.selterswassermuseum.de/museum>; <http://en.wikipedia.org/wiki/Selters>

AKDG 3919:12. Seinän koillisnurkan perustusta on tuettu "kenttäkiveyksellä", idästä. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKGD 3919:15. Laija Simpsonen selvittää seinämuurin perustuksia kaakkoisella kaivalueella, pohjoisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:16. Lounainen kaivalue valmiina, pohjoisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Valvotut alueet 3.–4.11.2014 (Petro Pesonen ja Laija Simponen)

Marraskuun valvonnan aikana tehtiin pintamaan poistoja, kaapelikaivantoja, valaisimien anturoiden kaivantoja sekä jätevesisäiliön kaivanto pääasiassa miinavarastoja ympäröivän muurin sisäpuolella. Muutama kaivanto tehtiin myös muurin ulkopuolella ja urakoitsijan aiemmin tekemät pintakuorinnat saaren länsirannalla tarkastettiin. Urakoitsija oli lokakuun puolella toteuttanut myös rakennuksen H5 eteläpäädyn kellaritilassa pintamaan poiston ennen valvonnan alkamista.

Rakennuksen H3 itäreunalla poistettiin pintamaata rakennuksen seinän ja muurin väliseltä alueelta, n. 13 m²:n alueelta. Pintamaa oli n. 40 cm:n syvyydelle multaa, jonka jälkeen tuli ruskeankirjava puhdas hiekka. Kaivannon keskellä kulki yksi varastoja ympäröivistä rautakiskoista, jotka liittyvät joko ukkosenjohdattimiin tai mahdollisesti demagnetisointilaitteistoon.

AKDG 3919:17. Kaivanto rakennuksen H3 itäseinustalla, pohjoisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Seuraavaksi kaivettiin juhralavan ympärille tulevia valaisinpylväiden anturoiden paikkoja sekä lyhyet kaapelioijat rakennuksen H3 ja lavan välille ja rakennuksen H5 ja lavan välille. Pidempiä kaapeliojia kaivettiin pohjoisen muurin eteläpuolelle sekä rakennuksesta H5 pohjoiseen ulos muurin aukosta. Valaisinpylväiden kaivannot olivat n. 60 cm syviä kuoppia, laajuudeltaan noin 1 x 0,5 metriä. Kaapelikaivannot olivat hyvin kapeita (< 50 cm) ja noin 40 cm syviä ojia, jotka eivät useimmissa paikoissa ulottuneet lainkaan pohjamaahan saakka, mutta paikoin vastassa oli peruskallio jo 30 cm:n syvyydellä. Rakennuksen H5 oviaukolta lähtevä kaapelikaivanto sivusi sinne tulevaa pistoraidetta. Em. kaapelikaivannot ja valaisinpylväiden kaivalueet olivat pinta-alaltaan yhteensä noin 47 m². Rakennuksen H3 länsiseinustalta lavan vierustan eteläisimmälle valaisinpylvään kaivannolle tehdystä koeojasta löydettiin yksi liitupiipun pala. Liitupiippujen käyttö ajoittunee Lonnan saarella 1800-luvulle.

AKDG 3919:18. Kaapelikaivanto rakennusten H3 ja H5 välissä, pohjoismuurin vieressä, lännestä. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:23. Kaapelikaivantoa tehdään varaston H5 pohjoispuolella, kaakosta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Rakennuksen H5 eteläpäädyssä olevasta kellarista kaivettiin viemärikaivanto kohti kaakkoa juhhalavan lounaiskulman lähelle tulevan jätevesisäiliön kaivannolle. Viemärikaivanto oli noin 40 cm leveä ja 50 cm syvä. Kaivannossa oli hyvin multavaa, mustaa maata viitaten taas mahdollisesti 1800-luvun alun puutarhan sijaitsevan tällä alueella. Itse jätevesisäiliön kaivannon kohdalla oli paljon tiilimurskaa ja isoja kiviä, eikä maa ollut niin multavaa kuin viemärikaivannon kohdalla. Puhdas hiekka oli näkyvissä jo 35 cm:n syvyydessä. Viemäri- ja jätevesisäiliökaivannot olivat pinta-alaltaan yhteensä n. 22 m².

AKDG 3919:19. Rakennuksen H5 oviaukon edustalla kaivetaan, kaakosta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:26. Kaapelikaivantoa muurin sisäpuolella, lännestä. Etualalla jätevesisäiliön kaivanto. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:20. Kaivutyö meneillään rakennuksen H5 edustalla, koillisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Viimeiset kaivannot olivat kaapelikaivantoja miinavarastoja kiertävän muurin eteläseinän sisä- ja ulkopuolella (yhteensä n. 50 m²). Muurin sisäpuolelle tehty kaivanto alkoi portin luota alkukuopasta, joka oli kooltaan 1 x 0,5 metriä ja vajaan metrin syvä kuoppa, josta kaivanto jatkui kapeana (n. 40 cm) ja matalana (n. 20 cm) ojana länteen muurin suuntaisesti. Muurin ulkopuolen kaivannon alkukuoppa oli 1,5 x 1,5 metrin kokoinen ja noin

60 cm syvä kuoppa muurin lounaisnurkan tuntumassa. Pinnassa oli multaa ja ison lehmuksen juurakkoa, siten puhdasta hiekkaa, jonka joukossa oli isoja kiviä. Aloituskuopasta lähti kapea kaapelikaivanto (kuten ed.) aluksi muurin suuntaisesti mutta kaartuen jonkin matkan päässä kohti rantaa ja siellä olevaa valaisinpylvästä. Vanhojen karttojen perusteella oli mahdollista, että juuri tälle alueelle saattaisi osua puretun 1800-luvun alun rakennuksen 001-H (asuinrakennus) rakenteita, mutta kaapelikaivannossa ei havaittu minkäänlaisia viitteitä rakennusjäännöksistä. Muurin länsipuolella urakoitsija oli jo lokakuun lopussa kuorinut kallion pintaa. Kalliota käytiin valokuvaamassa. Täällä tuskin on ollut mitään rakenteita, sillä multaa ja sammalta oli ollut kallion pinnalla vain joitakin senttejä.

AKDG 3919:24. Kaapelikaivantoa tehdään saaren eteläosassa muurin edustalla, lännestä. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:25. Saaren eteläosaan tehty kaapelikaivanto, idästä. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:28. Saaren länsirannalla kuorittua kalliota, luoteesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 3919:29. Lonnasta löytyneitä selteripullon paloja ja liitupiipun pala. Kuvaaja: Petro Pesonen.

5. Yhteenveto

Lonnan saari on avattu kävijöille keväällä 2014 ja saarta kehitetään edelleen retkeilyyn sopivaksi. Matkailun kehittämiseen liittyen saarella on tehty erilaisia rakennustöitä ja näihin liittyviä kaivutöitä vuosina 2013–2014. Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut on valvonut kaivutöitä molempina vuosina Suomenlinnan hoitokunnan tilauksesta. Vuonna 2014 valvottiin miinavarastojen väliin rakennetun juhhalavan, kaapeli-kaivantojen sekä viemärikaivantojen kaivutöitä.

Lonna oli asuinkäytössä 1800-luvun alussa, mutta myöhemmin saarella on ollut armeijan varastotiloja, mm. ruuti- ja miinavarastoja. Toisen maailmansodan aikana saarella toimi laivojen demagnetointiasema. Arkeologisen valvonnan tarkoituksena oli tarkastaa, tuleeko kaivun yhteydessä esiin jäännöksiä tai rakenteita, joita on merkittynä alueen vanhoihin karttoihin. Vanhin kartta on vuodelta 1808 ja siihen on merkitty asuinrakennus, puutarha, viljelyspalsta, huvimaja, ulkorakennuksia ja tuulimylly. Vuoden 2014 kaivannot sijoituivat em. asuinrakennuksen ja sen vieressä olevan puutarhan kohdalle.

Koneellista kaivua tehtiin saarella kolmeen otteeseen kesän ja syksyn aikana 2014. Kaivutöiden laajuus oli kaikkiaan noin 390 m². Valvonnassa ei havaittu mitään purettuihin rakennuksiin liittyviä jäännöksiä. Miinavaraston H5 eteläpuolelle tehdyissä kaivannoissa oli paksu multakerros joka saattaa viitata tällä kohdalla olleeseen vuoden 1808 karttaan merkittyn puutarhaan. Irtaimina esinelöytöinä havaittiin yksi liitupiipun pala ja kaksi seltteripullon palaa, jotka kaikki ovat todennäköisesti 1800-luvulta. Nämä löytyivät varaston H3 länsireunan tuntumaan tehdyistä kaivannoista.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto, Helsinki

Venäläiset sotilasasiakirjat ja venäläisen insinöörikomennuskunnan piirustuskokoelma (VeSA).

Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki

Pärssinen, Salla 2013. Helsinki Suomenlinna Lonna. Historiallisen kohteen konekaivun arkeologinen valvonta 2.7., 5.7. ja 30.8.2013.

Laulumaa, Vesa ja Lagerstedt, John 2013. Helsinki Suomenlinna. Suomenlinnan kaupunkiarkeologisen selvityksen päivitys 2013.

Painamattomat lähteet:

Veijola-Reipas, Ritva 2008. Suomenlinnan arkeologinen selvitys. Museoviraston rakennushistorian osasto raportteja 19. Museovirasto. Museoviraston arkisto.

Kirjallisuus:

af Hällström, Olof 1986. Sveaborg, Viapori, Suomenlinna. The Island Fortress off Helsinki. Linnoituksen rakennushistoria. Rungsted Kyst, Denmark.

Eerikäinen, Liisa 1997. Lonna. *Suomenlinnan rakennusten historia*. Museoviraston rakennushistorian osasto ja Suomenlinnan hoitokunta. Jyväskylä.

Karttalähteet:

Ilvesmäki, Heikki 2013. Lonna karttatutkimus 3.5.2013. Suomenlinnan hoitokunta.

Internet-lähteet:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Selters>

<http://www.selterswassermuseum.de/museum>

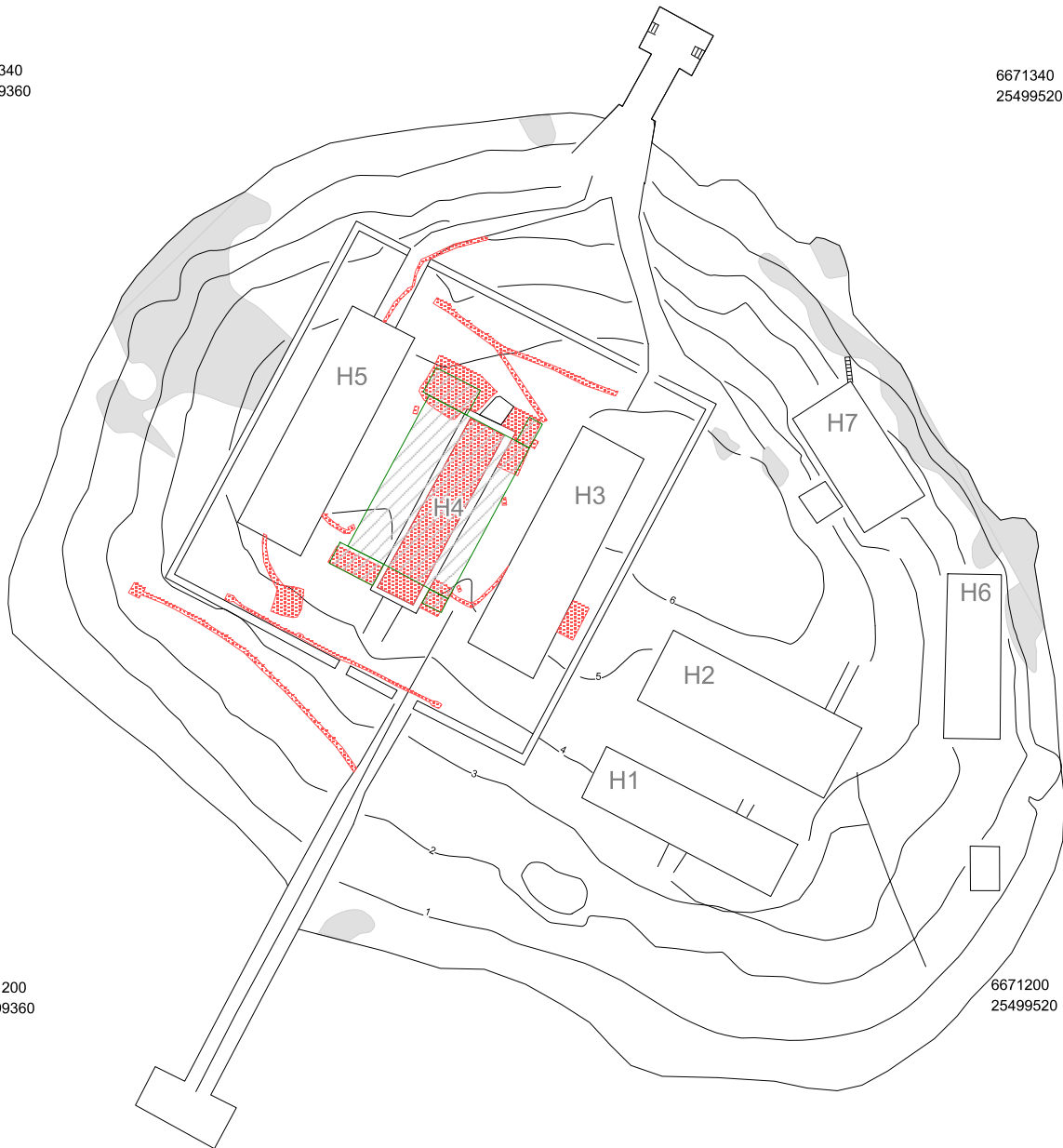
Digitaalikuvaluettelo

Kuvat on luetteloitu WebMuskettiin. Kuvaajat: Satu Koivisto (SK), Petro Pesonen (PP).

AKDG 3919	Aihe	Kuvaaja	Pvm
1	Lonnan saari, lännestä.	SK	16.6.2014
2	Kaivutyötä aloitetaan kivijalan luoteisnurkassa, luoteesta.	SK	17.6.2014
3	Vanhan kivijalan pohjoisreunalta paljastunutta ramppia, lännestä.	SK	17.6.2014
4	Kaivutyön valvontaa vanhan kivijalan pohjoisosassa, pohjoisesta.	SK	17.6.2014
5	Juhlalavan luoteisosa kaivettuna, luoteesta.	SK	18.6.2014
6	Kivijalan sisäosan kuorintaa, etelästä.	SK	18.6.2014
7	Armeijan muistoja kivijalan roskien seassa: kengänkiilloketuubi.	SK	18.6.2014
8	Lonnan "kyltti".	SK	18.6.2014
9	TäytEMAASORAN alla ollut musta kuoppa juhlalavan luoteisosassa.	SK	18.6.2014
10	Kivijalan sisäosa kuorittuna, pohjoisesta.	SK	18.6.2014
11	Seinälinjan vieressä erottuva perustusta varten kaivetun maan (musta) ja koskemattoman maan raja koillisella kaivualueella, kaakosta.	PP	24.6.2014
12	Seinän koillisnurkan perustusta on tuettu "kenttäkiveyksellä", idästä.	PP	24.6.2014
13	Laija Simpsonen tutkii kaakkoista kaivantoa, pohjoisesta.	PP	24.6.2014
14	Seinämuurin perustusta kaakkoisella kaivualueella, koillisesta.	PP	24.6.2014
15	Laija Simpsonen selvittää seinämuurin perustuksia kaakkoisella kaivualueella, pohjoisesta.	PP	24.6.2014
16	Lounainen kaivalue valmiina, pohjoisesta.	PP	24.6.2014
17	Kaivanto rakennuksen H3 itäseinustalla, pohjoisesta.	PP	3.11.2014
18	Kaapelikaivanto rakennusten H3 ja H5 välissä, pohjoismuurin vieressä, lännestä.	PP	3.11.2014
19	Rakennuksen H5 oviaukon edustalla kaivetaan, kaakosta.	PP	3.11.2014
20	Kaivutyötä meneillään rakennuksen H5 edustalla, koillisesta.	PP	3.11.2014
21	Lonnan saari laiturilta kuvattuna, lounaasta.	PP	3.11.2014
22	Muuri rakennuksen H5 lounaiskulmassa, lounaasta.	PP	3.11.2014
23	Kaapelikaivantoa tehdään varaston H5 pohjoispuolella, kaakosta.	PP	4.11.2014
24	Kaapelikaivantoa tehdään saaren eteläosassa muurin edustalla, lännestä.	PP	4.11.2014
25	Saaren eteläosaan tehty kaapelikaivanto, idästä.	PP	4.11.2014
26	Kaapelikaivantoa muurin sisäpuolella, lännestä.	PP	4.11.2014
27	Lonnan kyhmyjoutsen.	PP	4.11.2014
28	Saaren länsirannalla kuorittua kalliota, luoteesta.	PP	4.11.2014
29	Lonnasta löytyneitä selttteripullon paloja ja liitupiipun pala.	PP	15.12.2014

6671340
25499360

6671340
25499520

6671200
25499360

6671200
25499520

- Kaivetut ja valvotut alueet
- kesällä 2014 rakennettu lava
- avokallio
- rakennuksen tunnus

**HELSINKI
SUOMENLINNA LONNA**

**Petro Pesonen ja
Satu Koivisto 2014**

Yleiskartta
Valvotut alueet

mk 1:1000
pohjakartta Helsingin kaupunki

Mittaukset Tuija Väisänen ja
Laija Simponen, digit. Petro Pesonen

Koord.: ETRS-GK 25
Korkeus: N2000

kartta 1

MUSEOVIRASTO ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT